

**Кіровоградська обласна бібліотека
для дітей ім. А. П.Гайдара**

**відділ у справах розвитку
дитячих бібліотек і маркетингу**

***Краєзнавство, як сходи́нка
до виховання духовності
користувачів-дітей***

дайджест

з досвіду роботи бібліотек для дітей України

м. Кіровоград

2007

Відповідальна за випуск

Т.Манжула,

директор

Підготовка та редагування матеріалу,

комп'ютерна верстка

Н.Расторгуєва,

завідуюча відділом

у справах розвитку дитячих бібліотек і маркетингу

Л.Босюк,

провідний методист

У формуванні духовної культури і національної свідомості підростаючого покоління значне місце займає популяризація краєзнавчих знань. За допомогою різноманітних форм і методів роботи працівники дитячих бібліотек можуть активно впливати на духовний розвиток своїх користувачів, донести в найдоступніших формах відомості про малу батьківщину, ознайомити дітей з традиціями, народними обрядами, відомими людьми – вихідцями з краю.

Необхідно відзначити популярність різноманітних **конкурсів дитячої творчості**, в яких з кожним роком бере участь все більше дітей. Прикладом може служити, організований у 2006 році Українським фондом соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів Збройних сил і НБУ для дітей, Всеукраїнський конкурс дитячої творчості на кращу книгу-саморобку „Моя мала Батьківщина”. Бібліотеки нашої області також взяли участь у цьому конкурсі. На розгляд обласного оргкомітету було надіслано 50 робіт. За рішенням оргкомітету конкурсу робота „Ти в серці вічна і єдина, моя маленька Батьківщина”, членів літературно-поетичного гуртка „Кришталеві краплини слова”, учнів 3 та 7 класів с. Хашувате Гайворонського району, перемогла у номінації „Пам’ять заради майбутнього” на Всеукраїнському рівні. У березні цього року, в рамках Всеукраїнського Тижня дитячої книги, в обласній бібліотеці для дітей, проведено *Вернісаж творчих робіт* за участю представників від кожного регіону області - переможців районних, міських, обласного турів Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості „Моя мала Батьківщина”. Для юних учасників конкурсу було підготовлено справжнє свято, під час якого дітей нагородили дипломами та подарунками. Протягом дня всі бажаючі могли познайомитися з книгами – саморобками, представленими на Вернісажі у залі популяризації книги та організації змістовного дозвілля підлітків. Звичайно, більшість цих дітей не стане поетами, письменниками, але ми маємо надію і впевненість, що кожен з них виросте гарною людиною і активною особистістю. За матеріалами книжок-саморобок ми підготували збірку кращих вибіркового творів юних талантів - учасників обласного туру Всеукраїнського конкурсу „Моя мала Батьківщина”, яка вийде найближчим часом і буде розповсюджена серед бібліотек для дітей області.

У багатьох бібліотеках для дітей України **розробляються Комплексні-цільові програми** з розвитку краєзнавчої роботи. Такі КЦП діють в Запорізькій, Луганській, Черкаській області. На *Луганщині створена КЦП „Бібліотечне краєзнавство дітям”* на період до 2010 року, яка охоплює усі напрямки роботи бібліотек. Де поряд з іншими, ставиться мета сприяння формуванню в юних громадян усвідомлення причетності до збереження і примноження духовних скарбів рідного краю через активну популяризацію краєзнавчих видань, використання інноваційних форм і методів. Можна відзначити комплекси заходів „З живого джерела: свята, обряди, обереги рідного краю”, „Вінок калиновий сплітаю із звичаїв рідного краю”, поетичні вернісажі „Духовні криниці: Луганщина літературна”. Працівниками *Черкаської ОДБ* було створено К П Ц «Край наш рідний – Черкащина», якою передбачалися комплекси заходів, приурочених всебічному висвітленню історії області, її економічного та культурного розвитку: заочні екскурсії «Місто моє – гордість моя», краєзнавча година «Легенди рідного краю», літературна вікторина «Земля черкаська – рідний край» (ОДБ); Тиждень історії рідного краю (Канівська бібліотека-музей) та ін. Багато заходів присвячувалися творчості письменників-земляків. Літературна година «Співці Черкаського краю», літературно-поетичний вернісаж «Від серця поета – до нашого серця» поєднали розповідь про життя і творчість поетів діаспори, а також про репресованих і сучасних майстрів пера – вихідців з Черкащини. Цікавою була літературна мандрівка «Де ти народився – завжди пам'ятай, з рідної стежини ніде не звертай», що відбулася в Золотоніській РДБ.

У *Запорізькій області* розроблено програму „Бібліотека – центр краєзнавчої інформації”. Провідне місце займає вивчення історії рідного краю, патріотичне виховання користувачів, чому слугують тематичні досьє („Події і люди в житті краю”, „Друковані подорожі в давнину”), подорожі у часі з використанням відеофільмів, давніх фотографій, архівних матеріалів („Із глибини віків”, „Колись було так”). Значна увага приділяється популяризації творчості місцевих письменників та різних видів і жанрів мистецтва.

Серед розмаїття заходів – виставка-вернісаж „Прекрасне живе вічно”, цикл зустрічей „Багата талантами рідна земля” тощо. Допомагають читачам організовувати подорожі на о. Хортиця з відомими краєзнавцями.

Як доводить практика, бібліотечному краєзнавству притаманні комплексні форми популяризації знань з одночасним використанням різних методів (ігрового, діалогового, розповідного, візуального) і співпраці з багатьма установами та організаціями, що пов’язані з краєзнавством. Дуже часто дитячі бібліотеки самі знаходилися в центрі подій своїх регіонів. Наприклад, з нагоди відзначення ювілейних дат від дня заснування районів *Запорізької області*, дитячі бібліотеки спільно з краєзнавчими музеями організовували зустрічі читачів з місцевими поетами, народними умільцями, представниками різних організацій, які дохідливо і цікаво розповідали про історію різних місцевостей, їх сьогодення і перспективи.

Не менш цікавими й святковими були заходи на *Сумщині* з дня заснування області. Цій даті були присвячені: *круїз-вікторина* «Золоті сторінки літературної Сумщини» (Краснопільська дитяча бібліотека); краєзнавчі декади «Моя земля — земля моїх батьків» (Шосткинська МЦДБ) тощо.

У *ОДБ ім. А.П. Гайдара м. Кіровограда* традиційним стало щорічне проведення у бібліотеці *Тижнів народознавства та краєзнавства* до річниці заснування міста Кіровограда та річниці утворення Кіровоградської області, до програми яких включаються заочні краєзнавчі подорожі, бесіди, вікторини на теми: „Стежками рідного краю”, „Місто, в якому ми живемо”, „Вулиці нашого міста”, „Чи знаєш ти Україну та малу Батьківщину?” тощо.

Під час проведення Всеукраїнського Тижня дитячої книги та обласного *свята поезії* юні відвідувачі бібліотеки стали учасниками свята „Океан веселих віршів”, творчих зустрічей з письменниками - земляками: В. Бондарем, А. Царук, А. Чернишом; мали можливість познайомитися з книжковою виставкою „Письменники Кіровоградщини – дітям”. Цікаво проходять презентації як книг так і музичних творів в бібліотеці. Діти отримують велике задоволення від того, що на власні очі бачать автора книги, яку тримають в руках,

тим приємніше бути її першим читачем, чи навіть її придбати. Так, відбулися презентації книжечки для малят А. Царук „Онучечка-чомучечка”, диску кіровоградського композитора О. Харченка, де пісні, записані на диску, звучали у виконанні самого композитора та юних співаків, а танцювальний супровід пісень здійснювали самі глядачі.

Гордістю за свій край пронизана вся робота бібліотек *Донецької області*. Серед комплексних, найбільш значних заходів школярам були запропоновані — літературно-краєзнавча експедиція "Мій краю, до тебе я серцем лину" (Вугледарська міська бібліотека для дітей); Тиждень краєзнавчої книги "Рідного краю живильна вода" (Торезька МЦБС); усний журнал "З чого починається Батьківщина" (Макіївська МЦБС); літературно-пізнавальна подорож "Чумацький шлях Донецькими степами" (Новгородівська міська бібліотека для дітей); День краєзнавства "І знов хвилює батьківська земля" (Слов'янська РЦБС); брейн-ринг "Квітує розквітай наш рідний край" (Держинська МЦБС для дітей).

Історичні розвідки "Моє місто — окраса країни, це часточка моєї України" (Краматорська МЦБС) розповіли дітям про минуле рідного міста. На давніх фотографіях діти побачили станцію, з якої почалося будівництво міста, дізналися про перші заводи, відкриття перших учбових закладів, випуск першої газети. Великий успіх мала літературна мозаїка "Хай розквітає веселково мій рідний Краматорський край".

Цікаво та урочисто пройшли в Маріупольській МЦБС для дітей свята "Маріуполь – місто моє рідне", "І назвали місто – Маріуполь", День селища "Земле, моя рідна, моя Сартана", літературно-музичні години "Наш край у віршах і піснях", "Донеччина – землі квітучої краса".

Читачі 5-6 класів Донецької ОДБ взяли участь у Тижні українських звичаїв і традицій, який проходив під девізом «Всі звичаї нам треба відновити, щоб кращий вік в Україні жити». У ці дні діти познайомились з обрядами українського народу, позмагались на конкурсі колядок, щедрівок, щирих вітань «Щедрий вечір, добрий вечір — свято душі», оглянули книжкову виставку.

Інтелектуально-пізнавальним для юних користувачів ЦДБ Московської районної ЦБС м. Харкова видався історичний марафон «Чумацьким шляхом до зірок».

Цікаві заходи було організовано у ЦБС м. Севастополя під час проведення Декади краєзнавчої літератури для учнів 5-7 класів під назвою «Дивовижний півострів», де шляхом різної форми подачі творів представлялась вся література письменників Криму.

А у бібліотеках для дітей селищ Гвіздень та Печеніжин Коломийського району *Івано-Франківської області* створені літературні вітальні «Рід та берегиня роду і держави», які систематично знайомлять читачів учнів 5-9 класів з родоводом, відшукують цікаві матеріали про сім'ї, їх родове коріння.

При *Дніпропетровській ОДБ* працює клуб «Юні дослідники рідного краю». На його засіданнях дітей знайомлять з героїчним минулим області, її культурою, побутом.

Великою популярністю серед читачів Бережанської РДБ, що на *Тернопільщині*, користується гурток „Юні краєзнавці”. На засіданнях гуртка, поряд з цікавими зустрічами яскравих особистостей краю, проходять „захисти” **читацьких формулярів** на теми: „Мій край Бережанський”, „Сторінками історії”, „Прекрасний світ Бережанщини”.

З року в рік зростає увага та інтерес до краєзнавчої літератури серед користувачів дітей. Зокрема, це пов'язано з введенням краєзнавства до шкільної програми (історії, мови, природничих наук, літератури). Можна сказати, що однією з форм краєзнавчої діяльності бібліотек є **шкільне краєзнавство**.

Щоб забезпечити запити користувачів звертається увага на формування відповідного краєзнавчого фонду. У фондах дитячих бібліотек, не лише Кіровоградщини, бракує видань для дітей, особливо пізнавального характеру. Тому до складу бібліотечних фондів входять видання для дорослих користувачів, які складні для сприйняття читачів. По різному у різних областях підходять бібліотекарі, щоб забезпечити більш повний збір інформації з питань краєзнавства.

Запорізькою ОДБ розпочато роботу зі створення спільного банку краєзнавчої інформації ОДБ і обласного центру

туризму і краєзнавства учнівської молоді, яка ведеться у тісній співпраці з місцевими краєзнавцями, письменниками, музейними працівниками, працівниками дитячих установ і громадських об'єднань. Цінним доповненням до книжкового фонду стали відео матеріали з питань краєзнавства, зібрані на основі циклів передач на обласному телебаченні. Такий багатий матеріал дає змогу проводити ілюстровані масові заходи, більш емоційно насичені.

Луганській ОДБ у поповненні краєзнавчих фондів допомагають соціальні партнери: видавництво, яке передає безкоштовно бібліотеці книги місцевих авторів; обласний еколого-натуралістичний центр, який забезпечує виданнями природничої та екологічної тематики; краєзнавчий та художній музеї – книги з етнографії, про звичаї тощо. На **Чернігівщині** прийнято соціальний проект „Письменники Чернігівщини - дітям”, за яким бібліотеки отримують практично кожне видання місцевих авторів.

У *ОДБ ім. А.П. Гайдара* функціонує **відділ інформаційних, довідково-бібліографічних послуг та краєзнавства**, який акумулює усі краєзнавчі матеріали. Для ефективного та швидкого обслуговування користувачів з питань краєзнавства у відділі створено *банк даних „Краєзнавство”*, що включає краєзнавчу картотеку статей, методично-бібліографічні матеріали, тематичні теки, реферати з краєзнавства. Фахівці відділу складають для різних категорій користувачів щоквартальні *інформаційні списки* нової літератури (в тому числі і *краєзнавчої* тематики), рекомендаційні бібліографічні списки літератури, наприклад: „Поети рідного краю” (до обласного свята поезії), *тематичні теки* (понад 170 тематичних папок, де зберігаються матеріали з місцевої періодики). У 2005-2006 році банк даних поповнився новими теками: „Кіровоград, події, факти”, „Політична карта області”, „3 грудня - Міжнародний День інвалідів”, „Голодомор у розповідях очевидців” та ін. Широкою популярністю у читачів користуються *краєзнавчі реферати*, які постійно оновлюються та доповнюються. Ось назви деяких з них: „Декабристи і наш край”, „Ми - з колишнього Дикого поля”, „Заповідні місця краю”, „Рідне місто” та інші.

Створена база даних *Електронного каталогу*, яка на сьогодні налічує понад 7 тис. бібліографічних описів. Так, у 2006-2007 роках були створені та поповнюються матеріалами нові актуальні рубрики електронної краєзнавчої бази даних: „Видатні земляки - ювіляри року”, „Голодомор на Кіровоградщині”, „Економіка Кіровоградщини”, „Кіровоград – благоустрій міста”, „Премії краєзнавчі”, „Річки Кіровоградщини” тощо. З 1.06.2007 р. бібліотека бере участь у створенні єдиного зведеного краєзнавчого кооперативного каталогу бібліотек області.

При управлінні культури і туризму облдержадміністрації працює Рада з питань придбання документів за кошти фонду „Централізована література”. За ініціативою якої видані для дітей твори кіровоградців: А. Царук „Онучечка - чомучечка” (вірші для малюків) та диск пісень композитора О. Харченка „Для маляток... і не тільки”.

Було б доречним і вам збирати інформацію про видання місцевих авторів, які виходять в області та за її межами, про які ми можемо не знати, і хоча б щорічно інформували обласні бібліотеки про них, пропонували до видання через цей фонд. Це дасть можливість повніше формувати краєзнавчі фонди, зокрема бібліотек для дітей. Доречними буде підготовка і випуск на місцях **бібліотечних закладок** по творчості письменників, які можна періодично доповнювати. Такі закладки, свого часу, були підготовлені нашою бібліотекою і віддруковані в типографії, по творчості багатьох письменників земляків, та письменників, чий життєвий та творчий шлях був пов’язаний з нашим краєм: В. Близнеця, В. Бровченка, В. Винниченка, В. Гончаренка, Т. Журби, Д. Іванова тощо.

Новий час ставить перед бібліотеками нові завдання. Користувачі чекають від нас нових послуг, нових можливостей. Необхідно зробити так, щоб дитячі бібліотеки стали місцем спілкування і духовного зросту нашого користувача, майбутнього нашої держави.